

LÁTOGATÁS FÜRTÖM JÁNOSÉKNÁL

ÍRTA: SCHIFFERT GYÖRGY

Zsúfolt autóbuszunk átverekszli magát a városi forgalmon, tülekedésen, zajon és elhagyja az utolsó házakat is. Zúgva, nyöszörögve fölkapaszkodik a vasúti töltésre és most, mint egy szétszaladó legyező: kitarul előttünk egy ösmeretlen, csöndes élet — a tanyavilág.

Elöl messze fehérlik a magas országút, jobbra-balra zsendülő vetések, barnahátú szántóföldek csúsznak hátrafelé — és tanyák: zsupfödelűek, pirostetősök, rétiék, újak. Néha egy-egy felhő sötét árnyéka suhan át rajtuk: elborulnak és aztán újra fölnevetnek a napsütésben, minthacsak élet-szimbólumuk volna ez.

Rügyező fák rohannak el mellettünk, mint a vonat mellett a fakó telefonpóznák, vállukon a fehér porcellánverebekkel. Piros téglatörmelékkel búbosra-rakott szekeret hagyunk el, fáradt lovas-igájával; aztán hazafelé poroszkáló, porfelhőbe-olvadt parasztkocsikat s egy, kukoricaszárral terebélyes kocsit kerülünk el. Jobbra vadvízvezető csa-

torna marad el szikes, fehér földhányásával, — balra zöldbesűrűsödő fűzfák, görcsös, vén derekakkal. Aztán gyöphasítás következik, mintha valaki óriási zöld ceruzái faragott volna s aztán a habos forgácsait idesöpörte volna. A bokros vetésekben fehér, kendermagos, sárga és fekete tyúkók bogarásznak, a tócsákban kacsák, libák lubickolnak.

Itt-ott egy-egy kökereszt, aztán csak tanyák, tanyák, vagy fél órán át.

Végül a kaluz kiált: *Alsóközpont!* s mi leszállunk a társammal, ebben a faluvá sűrűsödött tanya-csoportban.

A központból kiindulunk a tanyák közé s a gazdasági vasút mellett egy szélesebb, vízzel-telt árok partján leheveredünk. Valahogy nehéz az indulás s most pár perc alatt, kipihenve az autóbusz rázását, megbeszéljük még egyszer: mit is akarunk mi látni itt, Alsóközponton, azaz inkább a környező tanyákon.

Szeretnénk fölfedezni egy ismeretlen, néma, titkos, vagy eltitkolt világot: a tanya élelmezését. Szeretnénk bepillantani egy műhelybe, ahol a kenyeret kovácsolják, amiből él a város, a megye, az ország. Szeretnénk belátni egy más világba: hogyan él a kenyér teremtője, a bor verejtékezője — mit eszik a robotoló, földtúró nép: az alföldi magyar paraszt?

A vizes árok túlsó partján, léccet bekerített, fehér kis ház áll. Az egyik kis ablak fölött ot-

rombán fölmázolt fekete csizma csodálkozik a viruló vetésekre. A gazda tehát tanyai cipész. Van itt egy kis földceskéje, gazdálkodás hát a mellékfoglalkozása. Ámbár az is meglehet, hogy mellékfoglalkozás nála mind a kettő.

Déli két óra már elmúlt. A tanya mellett kézzel vetett kis tábla búza vidámkodik; mellette kölcsönként igával szántott földön kapás férfi vágja a nyilast, mögötte két nő véli a céklarépat.

A kis házban nyílik a cserény és két kis gyerek fut ki az árok túlsó partjára.

— A bácsik mért fekszenek ott? — szólal meg a csodálkozó kíváncsiság a kis fiúból, félig felénk, félig a mellette báméskodó nényéhez fordulva.

Föltápaszkodunk, megkerüljük az árkot és megcirógatjuk a kisfiú derűs, maszatos arcocskáját. Kissé rongyoskán van öltözve, ő is és a kislány is.

— Mit csinál az édesapád? — kérdezem.

— Cipőt, — feleli gyorsan a kisfiú.

— Hát édesanyád?

— Ebédet.

Valóban, füstöl az esővert falu ház kéménye.

— Hát még nem ebédeltetek?

— Még nem.

— És mit főz az édesanyád?

— Krumplilevest.

— Hát még?

— Mást nem.

— No, és mit tesz bele? Húst?

— Semmit.

A házból kihallatszik az anyjuk éles, mérges hangja:

— Julis, gyere be, hozd be a Pistát!

Az ember szinte látja a krumplilevest kevergető, sovány, száraz-csontú, adóvégrehajtótól reszkető asszonyt. Ejnye, bizalmatlanok az emberek. No, gyerünk tovább.

Tanyák maradnak el mellettünk jobbról-balról. Mintha dombocskák között mászkálnánk: a tanyák olyan sűrűn vannak. Egy asszony meséli, hogy a tanyájukat akkor építették, mikor ő férjhezment. Vagy negyven éve. Akkor épült a szomszédjuk tanyája is. Legnagyobb részük 8—10 holdas. Itt-ott kutyák ugatnak ránk a napraforgósárkerítések mögül.

Kiszemelünk egy régi kinézésű tanyát. Zsúpfödél, göthös kútágas. Lakóház, istálló, három négy oldalépület. Itt is szürke napraforgókerítés. Mellette egy kucsmás magyar dolgozgat. A mesgyén, fiatal, rügybeborult nyárfák mellett közeütjük meg: a kociút a másik oldalon lehet. Megösmérjük, hogy az egyik gabonatábla kézzel, a másik géppel van vetve. Végiglegettjük a szemünket a kövéren zöldülő búzán és rozson s teli-tüdővel szívjuk az áldott tavaszi földszagot. Áhíthatos hangulat fog el; az élet forrásánál érezzük magunkat.

Elérjük az öregei és barátságosan ráköszöntjük a napot.

Nem fogadja. Nem is igen néz ránk. Furcsa

ember. Öt-hat kéve napraforgószar van mögötte, előtte tőke. Mellette jobbról felaprózott, rendberakott szar.

A hosszú napraforgószar földes csutkáját oda-
veri a tőkéhez, megtisztítja, összetördeli és oda-
veti a kész csomóhoz. Ez lesz tán a kemencetü-
zelő.

Valami furcsa bizonytalanság lebeg az egész
emberen. Mozdulatai föltűnően lassúak. Rongyo-
sodó, fekete báránybőr-kucsmáját följobblőki a
szeméről, fejét fölüti és csak úgy térdenállva ránk-
kiált:

— Mit akarnak?!

Vizes, tágranyílt szeme tétován, kifejezéstelen
ürességgel mered ránk. Vak. Vagy alig láthat va-
lamin.

Lelógó, csapzott, vastag bajusza van. A kuc-
smájából kétoldalt kilógó, ősz hajfürtök közül rán-
cos, beesett, meggyötört öreg arc tekint ránk:
zárkózott, bizalmatlan, idegen, szinte már ellen-
séges kifejezéssel.

Lötyögős bőré, ráncaiban fekete vonalú nyakán
kék inge-csücske kandikál ki a begombolt ka-
bátjából. Ruhája és az arca barna^ mint a föld,
ahonnan 60—65 éve kinőtt s ahova már vissza-
térőben van.

Nadrágja foltokkal van televarrva és megpati-
násodott zsirosság fénylik rajta. Rongyosra roj-
tosodott nadrágjavégéből bütykös meztéllába tá-
maszkodik a homokos földnek.

úgy térdel ott, mint egy koldus, aki meggyülőlvé mesterségét lejére csapja a süvegét. Még a vastag kezét is úgy tartja, mintha kérő, üres tenyerét most fordította volna el.

— Mit akarnak?!

— Ki itt a gazda?

Fejét oldalt fordítja. Nem felel. Nem ért meg bennünket. Mi megértjük őt: szörnyen nagyot hall. Széles hanggal kiáltom:

— Ki itt a gazda, bácsi?!

Réveteg tekintetét újra ránk emeli.

— Hát én volnék — feleli csöndesen.

Emelt hangon kezdjük magyarázni, hogy mit is akarunk.

— Városiak vagyunk! Nem láttunk még tanyát, szeretnők megnézni, hogy milyen is hát?

— Hát láthatják.

— De mi belülről szeretnők ám látni!

— Kik maguk?

— Diákok vagyunk, egyetemre járunk a városban!

Két kutya ezalatt irgalmatlanul ugatott a kerítés mögül, hogy szinte a saját hangunkat sem hallottuk.

A nagy zajra kinyílt a távolabbi lakóház cserénye s a tág udvaron ácsorgó, kopasz akácfák között egy idősebb, zsírosarcú parasztasszony közeledett. Odaállt a kis szalmakazal tövébe, belülről a kerítésnek támaszkodva.

— Asszony, ezek az urak be akarnak menni.

Megmagyarázzuk, hogy az újságban olvastuk, hogy milyen rossz sora van a népnek manapság. Meg akarjuk nézni hogy igaz-e, aztán majd mi is írunk az érdekében.

— Maguk nélkül is tudják azt, hisz az ember úgy él, mint a... Tóni lova, hogy dolgozni köll, oszt' önni, azt nincs mit. Itt vagyunk 12 lánc földön, egy része szőlő, de ki akarjuk vágni a tőkéket, hogy gabonát hozzon legalább! Egy liter bort 20 fillérért adunk el és 20 fillér adót hajtanak be utána.

— Ne féljen, néni, mi nem az adótól jövünk. Csak úgy magunktól érdeklődünk a tanyai nép elete felől, lia megengedi, bemennénk.

Belépünk a kerítés riglis kis ajtóján a gyöpös tanyaudvarra. Az asszony elcsitítja a két kutyát és visz a lakóház felé. A gazda künmarad a napraforgószárral.

Balra elmaradnak az istálló. az ólépületek és a gémeskút.

— Milyen mély ez a kút?

— Lehet vagy másfél öl. Tavaly a nagy szárazságban majd kiszáradt, úgy kellett továbbásni, ha nem akartunk víz nélkül maradni.

Zsúpfödeles, hosszú, alacsony, fehérfalú ház előtt állunk. Oszlopos, félig-nyitott folyosó elől, szemben a konyhaajtó. A konyhában színes cse-reptalak, tányérok a falon szemben nyitott tűzhely. Hideg, úgylálszik nem használják. Semmi bútorzat. Jobbra-balra nyílnak a lakószobák.

Jobbra tartunk. Az asszony elől. Belépünk, köszönve. Fülledt, tüdőfojtó hőség csapódik az arcunkba.

— Bizony rendetlenség van nálunk, ma még nem értem rá kitakarítani.

Csibecsipogás, nehéz kotlóslyúk-szag, szörnyű zsúfoltság. Az asszony sietve kinyit egy kb. 60 négyzetcentiméteres ablakot. Nagyon lélezkünk a beáradó friss tavaszról.

A bal innenső sarokban fehér búboskemence. a túlsóban üres, nagy barna faágy. A kemence mellett külön hozzáépített tűzhely vaslappal, rajta két-három lábas. Valami sistereg az egyikben. A tűzhely vállán szakajtó, bögrék, főzőkanál és egy lapos, fél rozskenyér.

A jobb sarokban, az ajtó mellett magasra dunnázott ágy, a túlsó sarokban derékszögben padok, előtte könnyű asztal, alatta a kotlóstyúk 20—25 kopasznyakú csirkéjével. Az asztal mellett még két szék.

Szemben másik kis ablak, üvege átláthatatlan a rojtosan rászáradt esőcsöppektől. Balra tőle áll a négy nagyfiókos sublót, rajta katonafénykép, vásári lim-lom, csecsebecsék és a vastagüvegű, nagy családi fülespohár.

A sublót fölött gömbölyű fakeretben kettéredt tükör függ. Az ember megrémül saját magától, ha belenéz, — annyira torzít. A tükör mellett kis feszület és néhány szentkép.

A kemence és a dunnás-ágy között paraszt-

bölcső foglalja el az utolsó lélekHző-helyet. Benne alszik a tanya trónörököse, a két éves Dezső.

A szoba földes, szeméttel, kenyérhéjjal, szalonnabőrrel, hagymahéjjal, csibeeledellel és piszokkal van borítva. A kemence és a tűzhely szögletébe egy csomó szemét van söpörve. Talán még tegnapról maradt ott. Rádobva néhány, baltával aprított akácgaly.

A szoba 5 méter hosszú, 4 méter széles és 2 méter magas lehet. Majdnem belevágjuk a fejünket a szüette, füstös, barna gerendákba.

Az asszony kifordul, de rövidesen behoz lapos fatányéron tenyéryi darab két ujj vastag szalonnát. Melléteszi az asztalra a kenyeret, egy rövid konyhakést és megkínál.

Közben leülünk, vigyázva, hogy el ne gázoljuk a szaladgáló, csipogó csirkéket, amelyek között az asszony olyan biztosan lépked.

De mozdul a bölcső, a kis Dezső nyöszörögni kezd, majd álmos sírásba fog. Az asszony kiveszi a bölcsőből és leül vele a tűzhely melletti székre. Félkézzel kavargatja a rántást.

Belép az ajtón a gazda. Papucs a lábán. Süvegét a fején hagyva nekitámaszkodik a kemencepadrának. Az asszony már előbb elmesélte, hogy amikor megösmerte Fürtöm Jánost, már akkor ilyen vak volt. Csak a süketség jött rá később.

A gazda nem tud résztvenni a beszélgetésben, csak néz maga elé részvétlenül, közömbösen. Bozontos, őszes szemöklökét csak akkor huzza ősz-

sze rosszalólag, mikor az asszony megmagyarázza neki, hogy mit akarunk.

— Az urak megnézik, hogy mit eszik a magunkfajta szegény nép. Megírják az újságba, hogy ne kölljön olyan sok adót fizetni.

— Aj, az újságban sok hazugság van. Nem úgy írják ki, ahogy vót. Egyszer itt nálunk, a Központon is volt verekedés, az újság meg egész mást írt.

— Könyvet nem szoktak olvasni? Vagy olyan füzetet, amin olyan színes kép van?

— Nem. Nincs ám időnk arra, kivált mostanában, mikor kezdődik a dologidő.

Újra fölcsattan a kis Dezső sírása. A gazda bárázdás homlokát dörzsölgeti, egyik lábát kihúzza a csámpás papucsból s a másikkra teszi. A kotlós meleg szárnyai alól kibújnak a csirkék és éhes csipogásba fognak.

Ebből talán már eleget láttunk és hallottunk — Megköszönjük a szalonnát, de nemrég ebédeltünk csak — mondjuk.

— Ha megengedi, inkább én kínálok meg a kis Dezsőt egy kis édességgel.

Mézeskalácsot (hazait) kotorászok elő a zsebemből. A sírdogáló kis gyerek megvigasztalódik. Kiderül, hogy a Dezső már unokája neki.

— Ha meg nem sérteném, fogadja el tőlem a néni is — kínálok meg az öregasszonyt. Beleharap a mézeskalácsba. A kis Dezső butácskán tartja kezében a süteményt.

— Jaj, de finom ám! Egyél Dezsőkém, egyél csak.

Ő maga nem eszi meg a finomságot, felreteszi nagy óvatosan — nem tudom kinek szánja. Ezután már nem olyan zárkózott, barátságosabb lesz és enged némileg bepillantani a szegényes háztartásába.

Elmondja, hogy inkább a kosztra költenek, mint ruhára. Van egy tehenük, rosszul ad ugyan, mert nem tudják abrakolni, dehát azért kinek-kinek megadja a fél-fél liter reggeli tejet. Vajat nem csinálnak. Van egy lovuk, ha ők már fölszántottak, kiadják bérbé, dologra. Két disznajuk van, egyet hizlalni szoktak téli vágásra, úgy 80 kilósra, egyet meg fiaztatnak. Birkájuk nincsen. Volt ugyan egy, itt éldegélt a tanyaudvaron, mert hát legelőjük nem igen van. A múlt vásárban adták el.

Most egypár pulyka szaladgál a széles udvaron, meg néhány tyúk. Eddig két tyúkalját keltettek, egyet február végére, egyet március végére. Dehát az még messze van, amíg az apróbaromfi fölcseperedik a konyha számára.

Délre levest és főzeléket szokott csinálni. Zöld-ségleges, paszujlevés, tésztaleves a legtöbb. A tésztalevest »csak úgy tanyaiasan« szokta elkészíteni. Krumplileves bizony ritkán van, mert a krumplit úgy kell venniök. Három nyáron át ki-sült minden: a termés még a vetőmagot sem adta vissza.

Ünnepekre főtt disznóhúst csinál, amíg az ölésből tart; ilyenkor aztán húsleves van, amibe tésztát szokott belevetni. A húshoz krumplit vesz a Központban.

Nagyböjtben szerdán, pénteken és szombaton szigorúan böjtölnek, máskor csak a pénteket tartják.

Most szerdán böjti káposztát főz saját termésű napraforgó-olajjal.

Négy-öt literes fazékban gőzölög a böjti káposzta.

— És ezt mind megeszik egyszerre?

— A' dehogy. El tart ez négy napig is.

— Hányan esznek belőle?

— Mikor hogy. Némelykor csak ketten, az emberrel. Mint most is. A lányom, meg az ura dolgozni vannak, itt laknak a szomszéd szobában, de külön konyhán vannak. A fiam Angorában van már negyedik éve. Kőműves-munkát folytat. Fényképet is küldött, olyan furcsa ruha van rajta. Most kórházban van a lelköm, egy építkezésnél leesett az állásról és eltörte a lábát.

Amíg beszél, jól megnézzük az asszonyt. Alacsony termetű, barna fejkendővel, bokáig érő, barna szoknyában. Nem nagyon árad róla a tisztaság. Termete széles, szétfolyó mellekkel.

Mezítláb van. Öreges, de vidám kifejezésű az arca. Mikor kászolódunk, az asszony kikísér, karján a kis Dezsővel. Kilépve a szabadba mély lélekketekkel öblítjük ki a tudónket a meleg,

dohos, kotlóstyuk-szagú, egészségtelen szobalevegő után. A februári csirkék kitárt szárnyakkal rokanak elő az ólak közül — s be, egyenesen a szobába. Az asszony hagyja őket. Nagyon be lehetnek szokva.

A friss tavaszi szélre föléd a kis Dezső, sírósan szűkrehúzott pillái kitágulnak, sápadt arca mintha hirtelen színt kapna. Mocerogni kezd a nagyanyja karján és ránevet a két kutyára, melyek a luskós akáctörzsek között ólálkodnak. Most látjuk csak, milyen kicsik, girhesek, hosszú, lucskos-szőrűek ezek a kutyák. Nem csoda, égett kenyérhéjon kívül mást se kapnak a konyháról.

Szürke felhők szűkítik az eget s néhány esőcsepp hull az arcunkra. Köröskörül a friss vetések dagadó élete, hátunk mögött a vén tanya, lecsapódó, gyér füstjével — sülyedő hajó a tengeren. Ez hát a tanyavilág egyik taposómalma. a kenyér ismeretlen műhelye, ahonnan a nyomor bőjtikáposzlája vicsorog ránk.

Amikor elköszönünk s elhangzik mögöttünk a néhány unott kutyavakkantás, érezzük, hogy valami nehéz tudat sülyed mélyen a lelkünkbe, mint egy malomkő. Valami kimondhatatlan menekülési vágy fog el. »Ahasver. gyerünk tovább!«